

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО АФГАНІСТАНУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАКОРДОННИХ МЕДІА

І. І. Мусіюк, І. Г. Паніна

Анотація. У статті розглянута політика Російської Федерації відносно Афганістану, зокрема, короткий історичний огляд та події 2021 року, та проаналізований пов'язаний з цим медіа-образ держави у міжнародних ЗМІ. Серед методів дослідження було використано порівняльний метод і метод кейсів. У ході дослідження можна дійти висновку, що на сьогодні існує суперечлива, але прагматична політика Росії щодо Афганістану, яка яскраво виявилася у 2021 році після виведення військ США з держави та приходу до влади невизнаного уряду. Зазначена проблема має передісторію та сучасний аспект, які містять багато вимірів, що дозволяють повною мірою розкрити питання та його витoki. Внаслідок поведінки Росії щодо Афганістану на шпальтах світових ЗМІ зміцнився переважно негативний образ держави, який транслюється назовні і формує громадську думку про РФ за кордоном.

Ключові слова: політика, Російська Федерація, Афганістан, медіа-образ.

Вже досить давно привертає увагу міжнародної спільноти політика Російської Федерації, спрямована на прилеглі до неї території, іменовані «зоною впливу». Дії держави за її межами, безперечно, впливають на її імідж і можуть бути використані засобами масової інформації як своєрідна «реклама» або «антиреклама». Влітку 2021 року змінилася політична ситуація в Афганістані, що в недалекому майбутньому стало спусковим гачком до зміни міжнародного клімату. Так, різко актуалізувалося питання діяльності Росії в площині зовнішньої політики та її міжнародного іміджу. Ця стаття присвячена розгляду політики РФ щодо Афганістану та її медіа-образу, який виник внаслідок реакції держави на виведення військ США з території Афганістану.

Висвітленню політики Російської Федерації щодо Афганістану у різних періодах присвячений значний пласт досліджень. Аналіз політики Росії відносно Афганістану різною мірою був окреслений у роботах Д. Малишевої [1], Н. Шило [2], О. Просвірової та О. Івшиної [3] та О. Ахтирко [4], які розглянули питання поведінки Росії та російсько-афганських відносин на різних етапах історії. На сьогодні гостро актуальним є дослідження медіа-образу Росії з огляду на її політику щодо різних регіонів і держав, зокрема в Афганістані, оскільки події 2021 року є відносно свіжими, а аспект використання зовнішньополітичних дій держави для формування або закріплення вже наявного образу держави на міжнародній арені має наукову перспективу.

Метою дослідження є висвітлення політики РФ щодо Афганістану влітку 2021 року та її оцінка світовими медіа.

Проблема протиправної політики Російської Федерації щодо Афганістану є складовою її зовнішньополітичної поведінки. В Росії домінує сприйняття Західного світу у ворожому ключі, тому Росія дозволяє собі будь-які дії, щоб протиставити себе західним союзникам, їх цінностям і нормам міжнародного права. Виходячи з цього, політика РФ щодо Афганістану та її негативний міжнародний імідж виникли задовго до подій 2021 року, адже сягають корінням ще в період «холодної війни», будучи частиною тривалого протистояння східного і західного світів.

Позиція РФ відносно Афганістану пройшла кілька історичних етапів свого формування, під час яких змінювалися підходи та рішення російського уряду, проте залишався елемент їхньої критики з боку міжнародного співтовариства. Найбільш резонансною подією, яку можна вважати початком прояву посиленої уваги РФ у бік регіону, є введення радянських військ в Афганістан у грудні 1979 року, що донині висвітлюється здебільшого засобами масової інформації у негативному ключі. Виправдовуючи введення військ в Афганістан «допомогою країні-сусіду», держава втрутилася у внутрішні справи іншого суб'єкту, тим самим викликавши хвилю критики і засудження рішення як недоцільного [2]. Політичне рішення радянського керівництва в той час призвело до десятирічної війни, людських втрат і доданню

внутрішньому конфлікту міжнародного масштабу [5]. З радянської сторони загальна кількість людських втрат після операції в Афганістані становила 14 453 особи, а кількість тих, хто потрапив у полон або доля яких невідома, – 417 військовослужбовців [2]. Для Афганістану числа є ще більш обтяжливими: загальні втрати становлять від одного до двох мільйонів загиблими, а також мільйони тих афганців, які були змушені втекти з країни [2]. Зважаючи на кривавий і виснажливий характер операції, образ Радянського Союзу, згодом і Російської Федерації як його правонаступниці, отримує виключно негативну конотацію в контексті війни в Афганістані.

Передісторія виникнення такої моделі політики РФ в Афганістані охоплює багато вимірів. З політичної точки зору, причинами початку протиправної політики були, передусім, прагнення СРСР утримувати прилеглі території в якості своєї сфери впливу у роки холодної війни, тим самим роблячи кроки для його безпосереднього посилення. Маючи контроль над діями в регіоні Південної Азії, СРСР озброювався потенційними союзниками проти могутності Сполучених Штатів Америки, що залучає ситуацію в історико-ідеологічний підтекст, коли період холодної війни багато в чому впливав на процес прийняття рішень урядом держави. Після розпаду Радянського Союзу і формального припинення протистояння зі США, Російська Федерація продовжила з підозрою дивитися на присутність сил НАТО в регіоні [2]. З точки зору безпеки, причиною суперечливої політики Російської Федерації було усвідомлення необхідності для держави забезпечити себе від потенційної загрози, яка надходить від ісламістських угруповань, через що були використані різні методи побудови партнерських відносин з Афганістаном [2]. В економічному плані для Росії була необхідність побудувати тісні зв'язки з Афганістаном з міркувань контролю за нафторгівлею.

Проблема незаконного обігу наркотиків зросла після радянського вторгнення до Афганістану, що посилювало увагу держави до регіону [6]. Виходячи з того, що наркотики становлять загрозу російській безпеці, особи, які приймають рішення в Росії виділили боротьбу з наркотиками як один із найважливіших напрямів зовнішньої політики, особливо щодо Афганістану як найбільшого виробника опіатів у світі [7]. Для РФ Південноазійський регіон становить неабияку цінність з огляду на паливно-енергетичні ресурси та наявність ринку збуту власної військової продукції [1]. Не слід також упускати з поля зору прагнення держави вибудувати мережу союзницьких відносин з іншими стейкхолдерами щодо Афганістану: КНР і Пакистаном, які також мають свої інтереси в регіоні [8].

До початку війни Росії проти України в 2022 році протиправна політика Російської Федерації щодо Афганістану суттєво впливала на громадську думку у порівнянні з тим, як це проявлялося в минулому. У світових засобах масової інформації з'явилася велика кількість матеріалів в контексті подій, що сталися влітку-восени 2021 року в різних інтерпретаціях. Варто відзначити, що в нинішніх умовах вплив проблеми так само, як і в минулому, охоплює багато аспектів, а саме: політико-ідеологічний, правовий, економічний, військовий, безпековий та соціальний.

У 2019 році відзначається початок активної фази політики Російської Федерації щодо Афганістану. Принципове небажання США вести переговори з талібами після вибуху автомобіля в Кабулі з подальшою смертю американського солдата відкрило для РФ гарну можливість посилення свого впливу в регіоні [9]. Подібна позиція Сполучених Штатів та реакція з боку Росії призводять до наявності політичного контексту проблеми на сучасному етапі поряд з ідеологічним протистоянням, яке виявляється у конфронтації по лінії «Захід-Схід». Західні держави як і раніше стурбовані активною залученістю Росії в події в регіоні та її двоїстою політикою щодо талібів. Як зазначає міжнародне агентство CNN, МЗС Російської Федерації розцінило передачу влади як відповідальність Сполучених Штатів, які не вжили жодних кроків у відповідь на це, та нібито виявили власну слабкість [10]. Відповідно до заяви Джо Байдена, опублікованої CNN, президент США впевнений в бажанні Росії побачити його державу «угруженою в Афганістані ще на 10 років» [11]. Відповідно до інформації Reuters, міністр оборони Великої Британії вбачає у діях Росії

бажання виставити західне співтовариство з непривабливого боку [12]. Відчуття росіянами «величезного тріумфу» внаслідок виведення американських військ демонструє напружену атмосферу у відносинах Російської Федерації зі Сполученими Штатами Америки, коли кожен крок західних держав розцінюється як інформаційний привід для російської пропаганди з метою їх дискредитації [13]. Тим самим Росія продовжує вносити дисбаланс в міжнародну систему та розпалювати своїми діями складну політичну ситуацію, що загрожує не тільки погіршенням стану справ всередині азійського регіону, а й ризикує прямо або опосередковано відбитися на міжнародному співтоваристві загалом.

Проблема також має правовий вимір. У зв'язку з подіями 2021 року, коли рішення США щодо виведення військ з Афганістану було реалізовано, Росія продовжує проявляти твердий намір бути регулятором у вирішенні конфліктної ситуації, тим самим демонструючи своє право втручатися у внутрішні справи держави. Важливим моментом в політиці РФ є істотна розбіжність офіційних документів держави, а саме Рішення Верховного Суду РФ від 14 лютого 2003 року, де вказано доволі конкретний перелік організацій, визнаних державою як терористичних з включенням в нього «Руху Талібан», з реальним станом справ [14]. Як відмічає ВВС, з 2018 року Росія активно веде переговори з талібами, істотно пом'якшуючи свою політику щодо «терористичної організації» [15]. Позиція РФ полягає в тому, що теплі взаємини з талібами не суперечать факту усвідомлення з боку держави загрози, яка походить від організації [9]. За словами Посла Росії в Кабулі Дмитра Жирнова, його країна була абсолютно готова до такого результату, тому вела переговори з талібами задовго до виведення військ і не вважає новий уряд «чимось чужим» [4]. Крім того, він зазначає, що «Талібан» допоміг забезпечити афганську столицю після виходу з неї США, оскільки не дозволив жінкам виходити з будинків і відвідувати роботу та навчання [4]. Дані заяви є суперечливими за своєю суттю, вони повністю йдуть врозріз з офіційними документами Російської Федерації. Крім того, ABC News надає інформацію про те, що Росія, незважаючи на дії інших держав по евакуації своїх посольств в Кабулі, не стала вживати ніяких кроків, що дозволило їй оперативно провести зустріч з представниками Талібану після захоплення ними столиці Афганістану [16].

Економічний та військовий аспекти, як і раніше, становлять значний інтерес для оцінки поведінки Російської Федерації. Держава має вагомий вплив на регіон у сфері економіки та поставок військової техніки, що висвітлюється багатьма, переважно західними, засобами масової інформації. Згідно з даними CNN, джерело має у своєму розпорядженні відеоматеріали, на яких представлено покращене військове оснащення талібів, що за припущенням даного новинного каналу було надано урядом Російської Федерації [17]. Відповідно до аналітичної доповіді CNN, Головне управління Генерального штабу Збройних сил РФ знаходиться під підозрою в забезпеченні «Талібану» різними формами військової, економічної та дипломатичної підтримки [9].

Проблема також має безпековий вимір. Російська Федерація має амбіції позиціонувати себе як гаранта безпеки в регіоні. ВВС надає інформацію, згідно з якою Володимир Путін висловлює надію на виконання обіцянок «навести порядок» в цій державі [15]. Регіональна безпека, як вказує джерело, є найбільш важливим питанням для Росії в контексті Афганістану. Російська Федерація, як відомо, найменше зацікавлена в наявності небезпеки на своїх кордонах, яка ризикує з'явитися на тлі поширення тероризму і наркотрафіку [15]. Зрозуміло, чому Росія так стурбована станом справ в регіоні, але це ніяк не виправдовує порушення принципу невтручання у внутрішні справи інших держав та ведення норовливої політики всупереч нормам міжнародного права. У цьому контексті можна побачити і соціальний аспект, оскільки в Російській Федерації є частка мусульманських громад, переважно татар, чеченців та інгушів. Як вказує CNN Opinion, підтримка Росії «Талібану» може бути аргументована спробою застрахуватися від потенційної реакції власної частини населення на поспішні дії з боку держави [18]. Росія явно не зацікавлена в наданні Афганістаном притулку для мусульманських угруповань, які сама потенційно визнає як терористичні.

Не буде перебільшенням стверджувати, що образ Росії в медіа після критики держави рішення про виведення військ США з Афганістану та опис невизнаного уряду як «нормального», значно погіршився [15]. Видавництво АВС зазначає, що демонстративне здивування захопленням Талібаном держави суперечить швидкому переходу Росії до співпраці з бойовиками, які прийшли до влади, що, в свою чергу, додає сумнівів з боку міжнародної спільноти щодо реальних намірів російської сторони та істотно зменшує довіру до російського уряду [19]. «Зловтішна» картина російської пропаганди, як стверджують світові ЗМІ, є очікуваним наслідком власного провалу з виведенням військ з Афганістану та не триватиме довго [19].

Отже, можна дійти до висновку, що питання протиправної політики Росії відносно Афганістану у світлі подій 2021 року має свою передісторію, досить великі масштаби та різноманітні виміри, від політики до соціології, що спричиняє потребу у винайденні шляхів її вирішення. Серед світових ЗМІ існують різні підходи до висвітлення цього питання, проте вони сходяться на тому, що політика Росії не є правомірною та однозначною. Найбільшу стурбованість політика Росії, як і в минулому, привносить для США і країн Європейського Союзу, що відкладає відбиток на медіа-образі РФ в західних джерелах. З одного боку, Сполучені Штати Америки активно реалізують політику «стримування» Російської Федерації, яка також є адаптованою до сучасних умов і здебільшого націлена на те, щоб підірвати прагнення Російської Федерації до глобальних амбіцій і статусу регіонального лідера [20]. З іншого боку, США намагаються використовувати і протилежний підхід, який полягає в бажанні налагодити співпрацю з державою-агресором, так як стимул до кооперації виглядає більш ефективним, ніж застосування санкцій і погроз. Проте, жоден підхід не можна назвати абсолютно вдалим, через що досі існує потреба у винайденні варіанту політики, який би змінив ситуацію. На цьому тлі для України як держави, що наразі є зоною міжнародної напруги через війну Російської Федерації проти неї, потенційно можливим є використання майданчиків провідних закордонних ЗМІ, які висвітлювали події в Афганістані протягом 2021 року, для донесення актуальної інформації та офіційної позиції влади. Не менш важливим є постійне наповнення інформаційного простору за кордоном власними наративами і документальними підтвердженнями злочинів агресора, що додає до негативного образу РФ ще більше жахливих кліше й асоціацій.

Abstract. The article considers the Russian Federation policy towards Afghanistan, in particular, a brief historical overview and the events of 2021, and analyzes the associated media image of the state in the international media. Among the research methods, a comparative method and a case method were used. In the course of the study, it can be concluded that today there is a controversial, but pragmatic policy of Russia towards Afghanistan, which was clearly manifested in 2021 after the withdrawal of US troops from the state and the coming to power of an unrecognized government. This problem has a prehistory and a modern aspect, containing many dimensions that allow to fully reveal the issues and their origins. As a result of Russia's behavior towards Afghanistan, a predominantly negative state image has become stronger on the pages of the world media, which broadcasts outside and forms public opinion about the Russian Federation abroad.

Keywords: policy, Russian Federation, Afghanistan, media image.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Малышева Д. Б. Афганский кризис и постсоветская Центральная Азия. *Мировая экономика и международные отношения*. 2017. № 8. С. 14–23.
2. Шилов Н. И. Афганистан 30 лет спустя: последствия ввода советских войск в ДРА для страны и региона. *Вестник МГИМО-Университета*. 2010. № 2. С. 153–161.
3. Просвирина О., Ившина О. От талибов – к талибан. История терактов 11 сентября и войны США с мировым терроризмом. *BBC News Русская служба*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/russian/features-58517941>.
4. Ахтырко О. Для нас эта власть не стала чужаком. *Газета.ru*. 2021. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2021/09/11_a_13976066.shtml.
5. Taylor A. The Soviet War in Afghanistan, 1979–1989. *The Atlantic*. 2014. URL: <https://cutt.ly/ERQ8L3O>.
6. Ferrucci G. In Afghanistan, opium is as big a winner as Islamic extremism. *The Conversation*. 2021. URL: <https://cutt.ly/YABJWpS>.
7. Lang J. Afghanistan: The View from Russia. *European Union Institute for Security Studies*. February, 2014. URL: <https://cutt.ly/gABJzjp>.

8. Ramani S. As US-Taliban Peace Process Collapses, an Opportunity for Russia? *The Diplomat*. 2019. URL: <https://cutt.ly/XABJbIN>.
9. Bertrand N., Antwood K. Biden administration embroiled in internal blame-shifting amid Afghanistan chaos. *CNN*. 2021. URL: <https://cutt.ly/DRQ4VUR>.
10. Hodge N. Outreach to the Taliban pays dividends to Putin. *CNN World*. 2021. URL: <https://cutt.ly/fRQ8ODD>.
11. Berlinger J., Renton A. August 31 Afghanistan-Taliban news. *CNN World*. 2021. URL: <https://cutt.ly/AABJDmg>.
12. Faulconbridge G., Osborn A. Afghanistan's fate means West now perceived as weak, UK minister says. *Reuters*. 2021. URL: <https://cutt.ly/BRQ8SeO>.
13. Meredith S. Russia faces major risks on Afghanistan despite Kremlin claiming propaganda victory over U.S. *CNBC*. 2021. URL: <https://cutt.ly/oRQ8FoA>.
14. Решение Верховного Суда РФ от 14 февраля 2003 г. N ГКПИ 03-116. НАК. 2003. URL: <https://cutt.ly/hRQ4ety>.
15. Kozlov P., Rynda A. Afghan crisis: Russia plans for new era with Taliban rule. *BBC World*. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-58265934>.
16. Isachenkov V. Russia to host Taliban, other Afghan parties for talks. *ABC News*. 2021. URL: <https://cutt.ly/DABJYjk>.
17. Taliban Fast Facts. *CNN*. 2021. URL: <https://cutt.ly/LRQ4OxI>.
18. Andelman D. World is deeply shaken by America's retreat. *CNN*. 2021. URL: <https://cutt.ly/TRQ7eAS>.
19. Reevel P. Russia signals it's ready to engage with Taliban, experts say. *ABC News*. 2021. URL: <https://cutt.ly/wABJPvF>.
20. Welch L. D. The Return of Containment. *FP*. 2021. URL: <https://cutt.ly/BRQ5uVW>.

УДК 94:327:7.067

МІЖКУЛЬТУРНЕ СПРИЙНЯТТЯ УЯВНОГО НАСТУПУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА УМОВНЕ СВОЄ, НА ПРИКЛАДІ РЕАКЦІЙ ДО АМЕРИКАНСЬКОЇ АДАПТАЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО ТВОРУ

Ю. Д. Паламарчук, К. І. Мєлєкєсцев

Анотація: Стаття базується на аналізі причин «расизму» та «сексизму» в обговоренні екранізації польського твору Анджея Сапковського «Відьмак». Авторка статті розглядає американські, польські та російські ЗМІ для розуміння феномену «фашизму» в сучасній Московії.

Ключові слова: етнографія, «Відьмак», Анджей Сапковський, етнографічне протистояння, расизм, сексизм, рівноправ'я, демократія, фашизм.

Етнографічне протистояння завжди було однією з найболючіших тем в історії становлення людської цивілізації. Протягом століть представники різних етносів боролися за існування- виділяючи одну титульну націю, а натомість пригнічуючи інші національні меншини. Яскравими прикладами, можуть бути події пов'язані з географічними відкриттями, коли іспанські гарнізони винищували місцеве населення не тільки через загарбницькі бажання (омріяне золото чи земля), а й через те, що місцеве населення не було схожим за коліром шкіри («...13 серпня 1521 року, після тримісячної облоги, іспанський конкістадор Ернан Кортес захопив столицю ацтеків місто Теночтитлан і взяв у полон імператора Куаутемока, що означало остаточне падіння Ацтекської імперії...»); говорячи про сучасність, слід сказати, що це можуть бути яскрава неприязнь громадян держав пострадянського простору до темношкірого населення, де люди, на жаль, не розуміють, що загальносвітовим трендом є прийняття та розуміння всіх, рівність... (наприклад у США проходили протести за рівність «Black lives matter») [1; 2]. Починаючи з 1990-х–2000-х років все частіше темношкірі герої з'являлися у творах літератури чи кіно, але не завжди ставлення до їх появи було однозначним. Одним із прикладів такого «неоднозначного ставлення» до темношкірих акторів є екранізації книг Анджея Сапковського «Відьмак» («The Witcher», «Wiedźmin»), американською кіно-компанією NETFLIX. Авторка статті